

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

развивая культуру доброты, уважения и понимания, общество может помочь искоренить буллинг и создать более безопасный и инклюзивный мир для всех.

Список использованных источников

1. Olweus D.(1993) Bullying at school. What we know and what we can do. Oxford. Blacwell.
2. https://kazakhstan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/bullying_1.pdf
3. <https://24.kz/ru/news/social/item/470097-problema-bullinga-kak-travyat-detej-dovodya-nekotorykh-do-samoubijstva>
4. Хайрулина А. (2022) Обзор ситуации с соблюдением права ребенка на защиту от буллинга в школах Казахстана. «Кадір-қасиет»
5. Иванова А. (2018). Буллинг и кибербуллинг как явление образовательной среды: примеры современных исследований проблемы. Мир науки. Педагогика и психология, 6 (5), 50.
6. Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50, 248--287. 10.1016/0749-5978(91)90022-L
7. Мертон Р. Социальная структура и аномия // Социология преступности (Современные буржуазные теории) Москва, 1966. http://scepsis.net/library/id_632.html
8. Becker, Howard S. (1963). Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Macmillan.
9. Кунилова К. Теория социального контроля // Образовательный портал «Справочник». URL https://spravochnick.ru/sociologiya/socialnyy_kontrol_funkcii_i_soderzhanie_socialnogo_kontrolya/teoriya_socialnogo_kontrolya/

УДК 364.2

ЕРЕКШЕ ҚАЗЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАНЫ ТӘРБИЕЛЕП ОТЫРҒАН ОТБАСЫНА ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕК

Талипова Индира Аралбаевна, Сулейменова Гүльжазира Тажмагамбетовна
Indira.talipova02@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Әлеуметтік ғылымдар факультеті, Әлеуметтік жұмыс
мамандығы 4-курс студенті

Мүмкіндігі шектеулі баланың отбасы соңғы уақытта зерттеу мен әлеуметтік әрекеттің объектісіне айналды. Бұл ішінара отбасы теориясы мен терапиясының ерте мектептерінде созылмалы ауруға шалдыққан адамдарға олардың отбасы жағдайында ерекше назар аудармағандығына байланысты.

Қазіргі уақытта осы саладағы интеграцияланған білімнің жаңа деңгейін қамтамасыз ететін мүмкіндігі шектеулі балалар мен ересектер туралы қолда бар ақпараттың отбасы жүйесінің жетістіктері мен теорияларының өзара ықпалының артуы байқалады.

Атаулы мәселені дамытуда адамның психикалық және физикалық дамуының бұзылуы таза медициналық құбылыс емес, пайда болу себептері бойынша да, салдары бойынша да емес екенін мойындау фактісі ерекше маңызға ие. Оның отбасына, қоршаған ортаға, жеке адамның өзіне тигізетін әсері көп жағдайда бұл құбылысқа қоғам мен мәдениеттің берген мәнімен анықталады. Мүмкіндіктердің шектелуі күй ретінде түсіндіріледі - белгілі бір бұзушылықтар (ағза функциялары, қоршаған орта жағдайлары) адам қызметін немесе оның мүшелерінің жұмысын қиындататын немесе мүмкін емес ететін процесс [1].

Мүмкіндіктердің шектелуінің себебі, мысалы, әлеуметтік, білім беру бағдарламаларының, медициналық қызметтердің жетімсіздігі немесе жетілмегендігі, сондай-ақ қоғамдағы типтік емес балалар мен олардың отбасыларына деген әлеуметтік көзқарас болуы мүмкін. Сондықтан қазіргі қоғамдағы мүгедек балалар мен олардың отбасыларының жағдайына әлеуметтік-мәдени рефлексия сұрақтары қызығушылық тудырады, өйткені соңғылардың белгілі бір көрсеткіштерде жалпы қабылданған нормадан ерекшеленетіндерге

қатынасының сипаты көбінесе стратегияны анықтайды. отбасылық мінез-құлық және мемлекеттік әлеуметтік саясат жүйесі. Отбасы көбінесе өзінің әлеуметтік мәртебесін сақтауға немесе нығайтуға қабілетті стратегияны тандайды, сондықтан отбасылық өмірдің үлгілері мен түрлері жеке қасиеттер мен мәдени дәстүрлер негізінде ғана құрылып қана қоймайды, сонымен қатар жүргізілетін әлеуметтік саясаттың үлгісі де әсер етеді.

Әлеуметтік қызметкер жеке клиенттің (мүмкіндігі шектеулі баланың отбасы) атынан әрекет етіп, клиент арасындағы қарым-қатынасқа ықпал етуге тырысқанда, белгілі бір жағдай тұрғысынан адвокаттың рөлін түсіндірудің екі тәсілі бар; әлеуметтік мекемелер мен органдар. Ол баланың ата-анасының заңды құқықтары туралы кеңестер береді және осы құқықтарын жүзеге асыруға көмектеседі, тиісті органдармен келіссөздер жүргізеді, әртүрлі кездесулерде ата-аналармен жиі бірге жүреді. Саяси қорғаушы ретінде әлеуметтік қызметкер ұқсас проблемадан зардап шегетін клиенттер тобы немесе класы үшін сөйлейді және бар қызметтерді жақсартуға ғана емес, сонымен қатар жаңаларын дамытуға ұмтылады. Мүмкіндігі шектеулі балалардың отбасыларымен жұмыс істеу кезінде екі рөл де маңызды, өйткені отбасылық мәселелер көбінесе сыртқы орта жағдайларынан туындайды, ал отбасының өзі басқа жүйелермен өзара әрекеттеседі. Жеке отбасының мүдделерін білдіре отырып, әлеуметтік қызметкер мақсатты жүйені (ол кімге бағытталғанын), мақсаттарды (неге қол жеткізу керек) және әрекеттің санкцияларын (заңдалған себеп) нақты білуі керек. Істі басқарушы ретінде әлеуметтік қызметкер отбасына көрсетілетін қызметтерді таңдауға, үйлестіруге және біріктіруге, олардың араласудың жоспары мен мақсаттарына және отбасының жеке қажеттіліктеріне сәйкес келуін қамтамасыз етуге жауапты. Осыған байланысты бағалау (бағалау) мәселесі туындайды.

Ал енді мәселесіне тоқталатын болсақ, Мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеп отырған отбасылар көбінесе баланың мүгедектігіне байланысты барлық мәселелерді өз бетімен шешуге мәжбүр болады. Мүмкіндігі шектеулі баласы бар отбасының негізгі мәселелері:

- медициналық мәселелер: баланың ауруы және оның ағымы, болжамы, күтілетін әлеуметтік қиындықтар туралы ақпарат алу; медициналық ұсыныстарды орындаудың практикалық дағдыларын меңгеру, сөйлеуді түзету; балаға қосымша кеңес беру, оны ауруханаға жатқызу, санаторийлерге жолдамалар алу және т.б. мүмкіндіктерін іздеу;

- экономикалық проблемалар: мүгедек баласы бар отбасылардағы материалдық қамтамасыз ету деңгейі сау балалары бар отбасыларға қарағанда төмен.

- ауру баланы тәрбиелеу, оқыту және күту проблемасы, ол баланы мектепке дайындаумен және оның оқуына көмектесумен байланысты қиындықтардан тұрады, әсіресе үйде оқу кезінде;

- психологиялық проблемалар, олар бірінші кезекте барлық отбасы мүшелерінің мүгедек баласының тағдырына алаңдаушылықпен, барлық мәселелерді шешу қажеттілігінен туындаған ата-аналық қарым-қатынастардағы шиеленіспен байланысты;

- ата-ананың бірінші отбасынан кетуі;

- баланың қоршаған физикалық кемшіліктерінен теріс қабылдау.

Мүмкіндігі шектеулі баланың отбасымен жұмыс жасаудағы әлеуметтік педагогикалық қызметтің негізгі мақсаты – бар объективті қауіп факторына қарамастан, отбасына мүгедек баланы тәрбиелеудің қиын міндетін жеңуге көмектесу, оны оңтайлы шешуге ықпал ету; оңалту процесінің мәселелерін шешуге оның мүмкіндіктерін жұмылдыру мақсатында отбасына ықпал ету. Басқаша айтқанда, әлеуметтік педагогтың мақсаты – мүгедек бала туылған жағдайда отбасының әлеуметтік бейімделуіне және оңалтуына ықпал ету.

Н.Г. Корельская дамуында ауытқуы бар балаларды тәрбиелеп отырған барлық отбасыларды белгілі бір ерекшеліктерімен сипаттайды:

1. Ата-аналар жүйке-психикалық және физикалық стрессті, шаршауды, шиеленісті, баланың болашағына алаңдаушылық пен сенімсіздікті сезінеді (уақыт перспективасының бұзылуы).

2. Баланың жеке көріністері мен мінез-құлқы ата-ананың үмітін ақтай алмайды және

соның салдарынан олардың көңілін қалдырады, қанағаттанбауын, ашуын тудырады.

3. Отбасылық қарым-қатынастар бұзылып, шиеленіскен.

Отбасының әлеуметтік жағдайы төмендеуде – пайда болған мәселелер отбасы ішілік қарым-қатынастарға ғана әсер етіп қоймайды, сонымен қатар оның жақын ортасының өзгеруіне әкеледі. Ата-аналар дамудың артта қалу фактісін достары мен таныстарынан жасыруға тырысады, сәйкесінше отбасынан тыс жұмыс шеңбері тарылады [3].

«Ерекше психологиялық конфликт» (С. Sheffer, L. Carrey, 2000) нәтижесінде отбасында конфликт туындайды. Мұндай баланы тәрбиелеу мен емдеудегі ата-ананың күш-жігерін әрдайым барабар бағаламайтын қоғамдық пікірмен қақтығыстар орын алады.

Әлеуметтік жұмыскерлер ерекше қажеттіліктері бар баланы тәрбиелеп отырған отбасылардың келесі проблемаларын анықтады:

- Ата-аналардың қазіргі жағдайды бағдарлай алмауы;
- Құқықтық және әлеуметтік нормаларды білмеу;
- Отбасының әлеуметтік жағдайының бұзылуы;
- Тұрғын үй және материалдық мәселелер;
- Мүгедек баланы толық немесе ішінара оқшаулау;
- Отбасындағы психологиялық климаттың бұзылуы [4].

Мүгедек баланы отбасында қабылдау жағдайына сәйкес Н.Г.Корельская кейбір ерекшеліктері бар отбасылардың келесі түрлерін сипаттайды:

- Бірқатар қажеттіліктердің бұзылуы, мысалы, қарым-қатынас қажеттілігі, ұрпақты болу қажеттілігі және т.б.;
- Болашаққа деген үміттің жоқтығынан, жалғыздықтан, айналадағы адамдар тарапынан түсініспеушіліктен туындаған ұзақ, кейде созылмалы мазасыздық, үмітсіздік;
- Мәселе отбасын сақтауда: күйеуі әйелін баламен жалғыз қалдырады деген қорқыныш;
- Жиі қаржылық қиындықтар;
- Мансапты жалғастыру және өзін-өзі көрсету мәселелері;
- Баланың денсаулығына, әлеуметтік проблемаларына байланысты жиі психотравматикалық жағдайлар және т.б.
- Баламен байланысты мәселелермен толығымен айналысу;
- Жалпы қоғамнан оқшаулану [5].

Осылайша, ерекше қажеттіліктері бар бала туылған кезде отбасы кездесетін қиындықтар өмір салтының күрт өзгеруімен де, қарапайым қиындықтардан ерекшеленетін көптеген мәселелерді шешу қажеттілігімен де байланысты болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Семичева, Э. и. ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар мен олардың отбасыларын әлеуметтік-психологиялық сүйемелдеу / Э. и. Семичева. - Мәтін: тікелей / / Жас ғалым. — 2019. — № 25 (263). — 434-436 ББ. - URL: <https://moluch.ru/archive/263/60935/> / (өтініш берген күні: 05.11.2022).
2. Литература: Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. — Гуманитарное издание. Центр ВЛАДОС, 2008.
3. Беляева М. А., Кузнецова И. Е. Социально-педагогическая работа с семьёй ребёнка — инвалида: Учебное пособие. — Екатеринбург: АМБ, 2011
4. Гуров В. Н. Социальная работа образовательных учреждений с семьёй. — М.: Педагогическое сообщество России, 2005
5. Мамайчук И. И. Психологическая помощь детям с проблемами в развитии. — СПб.: Речь, 2011. Маллер А. Р. Ребёнок с ограниченными возможностями. — М.: Педагогика –Пресс, 2009.

б. Семичева, Э. И. Социально-психологическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями и их семей / Э. И. Семичева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 25 (263). — С. 434-436. — URL: <https://moluch.ru/archive/263/60935/> (дата обращения: 05.11.2022).

КРЕАТИВТІ ТАП - АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМНЫҢ ҚОЗҒАУШЫ КҮШІ:РӨЛІ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Турегелдиева Арайлым
arayturegeldi@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультетінің
«7М03101– Әлеуметтану» мамандығы 1-курс магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші – Б.Ж. Смағамбет, ә.ғ.к., доцент, әлеуметтану кафедрасының
профессоры

Аннотация

Мақалада «креативті тап» теориясы қарастырылады. Креативті таптың анықтамасына толық тоқтала отырып, «креативті тап» ұғымының қалыптасуы қарастырылады. Креативті таптың азаматтық қоғам құрудағы маңыздылығы және оның неге қозғаушы күш екендігі түсіндіріледі. Сондай-ақ, азаматтық қоғамды құру аясында креативті таптың даму перспективалары баяндалады.

Кілт сөздер: креативті тап, азаматтық қоғам, даму перспективалары.

«Креативті тап» тұжырымдамасын алғаш рет Ричард Флорида өзінің «креативті таптың көтерілуі» кітабында тұжырымдады. Флорида - экономист және әлеуметтанушы, қалалар мен аймақтардың экономикалық және әлеуметтік тұрғыдан қалай және неге дамып жатқанын түсіну үшін ауқымды зерттеулер жүргізді. Оның теориясы бойынша экономикалық өсу мен даму - қалалар мен аймақтардың шығармашылық және талантты адамдарды қаншалықты сәтті тартып, ұстап тұруына байланысты.[1]

«Креативті тап» термині пайда болғанға дейін шығармашылықпен айналысатын және экономикаға айтарлықтай үлес қосатын адамдар тобын сипаттау үшін бірнеше танымал терминдер қолданылған. Осындай терминдердің бірі - америкалық әлеуметтанушы Эльвин Тоффлер өзінің «Үшінші толқын» (1980) кітабында енгізген «ақпараттық тап» термині. Тоффлер бұл терминді ақпараттық технологиялар саласында мамандандырылған білімі мен дағдылары бар және оларды қоғамда жұмыс істеу және өзара әрекеттесу үшін қолданатын әлеуметтік топқа сілтеме жасау үшін қолданды. Кітапта Тоффлер ақпараттық тапты қоғам жағдайында өнеркәсіптік класты алмастыратын жаңа элита ретінде қарастырады. [2] Сонымен қатар, 1990 жылдары америкалық әлеуметтанушы Ричард Сеннетт заманауи жұмысшылар техникалық және мәдени сияқты әртүрлі білім мен дағдыларды біріктіретін саланы сипаттау үшін «гибридті әлем» терминін қолданды. [1]

Тағы бір термин – «символдық аналитикалық тап». Бұл терминді француз әлеуметтанушысы Пьер Бурдьё 1964 жылы жарық көрген «Мұрагерлер: студенттер және мәдениет» атты еңбегінде енгізген. Бұл кітапта Бурдьё студенттердің әлеуметтік шығу тегін және олардың оқу мен кәсіби мансаптағы жетістіктері мен сәтсіздіктерін анықтайтын байланысты факторларды талдады. Ол «символдық аналитикалық тапты» қоғамның әлеуметтік құрылымы мен мәдени құндылықтарына айтарлықтай әсер ететін негізгі әлеуметтік топтардың бірі ретінде анықтады. [3]

Ричард Флориданың жоғарыда айтылып өткен «Креативті таптың көтерілуі» кітабында «креативті тап» термині бұрын айтылған терминдердің эволюциясы екенін атап өтеді және «креативті тап» тек ақпарат пен символдар саласында жұмыс істейтін адамдарды ғана емес, сонымен қатар, сөздің кең мағынасында шығармашылық қызметпен айналысқандарды қамтитынын түсіндіреді.